

Selge on se õppetus, mis Jeesus Kristus, Jumala poeg, sul-
 la se näid keig inimeste õnneks on kuletanud ja omma
 surmaga hinнитanud. Selguste ja raubtaste on ka pühkad
 Ewangelistid ja Apostlid omma ja meie Issenda õppe-
 tust keige ma. ilma teida annud. Azga fool sai aega
 möda tuimako, se on: need, kes keige ennamiste jum.
 malikho ja waimolikho asjade tundmist pole piddid
 targad ollema, ja muudgi omma tarkusse ja tundmist
 pole jura panna ~~õpetama~~ ^{teggema}, ja õpetama, mis inimene
 peab usama ja teggema, et ta woib sin aialikkust ja
 seil iggaweste õnneks saada, keitsid ~~ta~~ ^{ta} usko ärra,
 ellafid agga omma lihhalikho him mude järrele, ja pet-
 fid rahwast keigefigguse walle. õppetuse ~~lõp~~ ^{lõp}. Sedda ei si
 sai || inimmedas inim meste peäle woimuse, ja umb. ja
 ebauusk lähs aega möda ni sureks, et inim mested ennem
 ei teadnud, kussa pole nende südda piddi keitma; nem.
 mad nüüd fid agga wäljas piddise wõpida ja kombedega
 Jummalat teida, ja ei kolind omma meele ja ollo per.
 randamisest, ^{raolegi} agga et meie ristl. usk kopis hukka ci
 läinud, se on õnne Lutteruse töö, ja et meie mitte ei
 pea ~~pa~~ ^{õpetajid} waggafid ärra unustama, sjs tehkame
 jelle sure õpetaja ehk tunda sada, kes õiget usko jälle
 illes wõttes meid õige tee peäle teggasi eitnud.

Martin Lutterus on 10 mal Märtili ku päwal 1483
mal aastel Saksj. maal Eislebeni. lin nas sündinud

tullewad. Agga üks wana wägga õppetaja, kes teada tuli waet-
 ma, tõustis teada nende sammudega: „Armas wend, ole rahuld,
 „si ei sure niid mitte ära. Meie suur Jummal wõttab so ello
 „päwad weel jätkada, Me, ja sind sureks meheks tösta, kes
 „paljo inimi mesji seab tõustima ja hiinitema. Loda sellepär.
 „rep Jummal peale, sep kedda Dofand armastab, selle ta
 „annab kirme. Ebr. 12, 6. — Lutterus sai jälle terveks, ja
 ta ep ollu sedita enne kulutama mis omma ello õfari ära umustada.

Jummal Targa nou läbbi findis, et Martin Lutterus sel
 aial Pülli. ramato espinep korda juhtus näppu. Senni aiari
 olli temma agga Epistlid ja Eiwangeli um mid tunnud, mis
 pühha päwisil kirrikus loeti; agga niid juhtus terwe Piibli-
 ramat temma kätte. Sept olli ta roim wägga suur. Niid ta õp-
 pis, mis keik pühhad Prohetid, Eiwangelistid ja Apostlid, mis
 Jesus Kristus, mis suur Jummal isji olli õpetanud. Ta tinnas
 selle eep Jummalat keigep siddames, ja lugges sedita kallip
 ramatut ood ja päwa, keik, mis ta sead sicut õppis, hästi tehke.
 le ja immeks pannes. Tõe polest woiw sepa aiap oolda: Pim-
 medus kallis mead, sep innimaste rummatus olli ni suur, et
 nemmad Jummalat sennep ihtegi ei teidnud, ja agga pettisi
 õppetejatte walle õppetuse wõigus olliwad. Jummalat olgo
 sellepärrep Tinno ja kitus, et se kallis ramat meie aial keige
 inimi meste häes on, nenda et niid keik inimi mesjed Jumma-
 la tundmise polep woiwad targamaks sedita ja õppida, mis
 nende rahhule tarwis lühhas.

Martin Lutterus olli norep sedita omma agga hästi teh-
 kele pannud. Kui ta ni paljo olli õppind ja ni paljo moistes,
 et ta isji arwas ennep tundmisp muilgi ainud kaspuks alla
 olluwad, siis ta keitis õppetamise ameti peäle. Sel aial findis, et ta
 sõber, Aleksis nimmi, kedda ta wägga armastab, õ aial sei
 ärra tappetud. Lutterus se sedita jäi sep wägga kurwaks,

agga mis teada selsam mal aial weel enam kir motas ja kokkutas,
 luggu et Jummal,
 olli se hange ilm sure mürristamisepe illestoufis, ja wälk
 temma filma ees juu siise löi. — Kui Lutterus senni aiari wahi,
 kepe olli tehkele pannud, et suur Jummal pühha ja õige on, ja
 et inimi mesjed omma pattudega temma wihha ja muhtlast
 omma hinge õppiwaste õna pärese,
 enneste peäle seatasid: siis ta olli ihha hert mud: agga niid
 ta olli ennep arwates iggewese kohta. moiffja kange õppiwaste
 omma sõbra werre sees filmaga näinud ja kerge murrista.
 misse sees kõrwaga kuuldud. Ta arwas, et agga loostri sees
 inimi menne keige hiisatusse eep warjo al olli, ja et agga mun-
 had omma hinge eep hästi hoolt kandfid, ja sellepärrep ta
pidles warsti ommas siddames nou ja teggi totust, loostri
 minna ja munkaks sedita, mis temma ke sedita mid teggi.
 Ta ei olnud omma isjale sep middagi üttil nud, agga kui se
 sam ma kuulda sai, mis ta poeg olli teinud, siis ta isji wägga
 wihhatse, temma peale, sep ta ei armastand munka agga nen-
 de ello; agga ta ei woinud ommeti roia meelt imber pöör-
 da, kes uskus, et ta agga loostri sees woihs õnsiks sedita.

Sõ olli küe suur ehba usk, et Lutterus sel aial omma palwe-
 rahwaga arwas, et agga munkad Jummalat õigel wõfil tem-
 sid ja omma hinge eep hoolt kandfid, kes ihtegi ilmalikho
 töid ei õppind agga moitnud tallitada, waid ikkipäinis
 wäljaspiddise waimolikho kombedega Jummalat pallades,
 leuldes, paaotades, abielusep tagganedes piuidfid Jummalat
 mele pärrep olla, ja mu nisigguse wõetud wõfidega ennap
 jummalahast lühkaks näitfid. Lutterus ehpis sel aial weel arwates
 munkade ello Jummalat mele pärre liseks olluwad, sep pühha
 kirri ütles: Kuus päwa pead inimene töid teggema ja seitsmendal

Jellep
 Ta tahles niid
 surema kollega
 omma hinge
 õnn eep õppiwaste
õppiwaste, kui ta
 ennep arwates
 senni aiari
 olli teinud.
 Mis ta siis teg-
 gi?

8. peal hingama. 2. Mos. 24 ²¹ ei tehta) ²⁰ ~~kes mitte töid ei teha~~ / se ei peaga mitte
forma. 1. Test. 3. 10. ¹⁰ Agga üks tehke töid ja jätke kätte hüd, et
tem mal olleks sellele jagada, kenuel terris on. Ew. 7. 28. ²⁸ ~~Agga~~
rap. Agga moisiho ükski kokuut tei peale forma ehk jona
pärrap. Test. 2, 16.

Tubba ürrikerse ain pärrap piddi Lutterus hakket forma, et
ta mun hakk oli fannud, sest ta sai pea niikka, & munkade ello Jum
mala taht missega ihte es sinni, ja nende laiskus ning hurjad
ja jummalahastmatte ello wisid ja kombed ei olnud ta wappa
mele. pärrap. Peale sedda piddi temma tük aaga loostri kasjaks
linna kottiga imbenhaina kerjama, wakkap ka ukseid koidma,
kirko puhtako tegema, ja muud nisuggust töid tegema, mis
mitte ta mele pärrap ei woinud olla, sep et ta sellega peljo
aaga ~~anna~~ ^{Kulluta}. Agga omme ei jätanud ta sellegi pärrap
Piibli. luggemist ja Jummalala fenna oppimist meha. ~~Agga~~
~~mu~~ munkad naggid omma uut wenda ihte murko Piibli. ra.
matet luggewad, jür nemmad nurri fefid ja ütlesid: Mitte
oppides ega luggedes ei pea loostri kasjo otfima, waid
leiba, wija, manne, kallo, lihha ja rahha kerjades, ja nem
mad wõtjid temma käep Piibli. ramatud arra ja kelpid
tedda selle iggessef ello wee hallikast ammutamest. Sedda
wisi oli Lutterus ~~loostri~~ ^{dieta kurb ello} ~~loostri~~. Agga nende
kui Jummal neid, kes tedda keigese fiddamest otfiwad, eitab
ja tein nitab, ~~seine~~ ^{nendelammeti} ~~sa~~ ka Lutterus ^{wakkap} ~~seggedaste~~ ^{hinnitud}, ja ta
isfi on sedda seggedaste kiitnud, et üks wanna wappa murkes
fel aial temma fiddent selle san naga wappa on wõmustanud,
et Jummal Desuse pärrap meile keikile meie patud andeks arab,
ja et innimene ne õige wõp leibi õnaks seab.

4 9.
Wimaks ta hakkas pöödema, ja näitis ta ello otse liggi olluse.
Agga Jummal kulis ta peloe kinge rahha pärrap, ja aitis tedde
loostri jalle wälja, kus ta kolm aastet olli olnud. Ta sai Üht.
tenbergi. linna fure holi õppetajaks, ja ürrikesse ain pärrap
spilsem mes ka kirko õppetajaks. Mis ta õppetas, se telli
ta fiddamest, ja hakkas ^{sellegi rasti} ~~ka~~ ^{se} nende fiddamest, kes tedde kaud.
fid. — Kuid ta oli fanni aiani ~~keige~~ ^{murret hämm ja peljo} ~~teewa~~ näinud, Jummalala
fenna polest targemaks feda, agga niuid ta olli õppetaja piid
arias temma ammet tedda weel furema kolega Jummalala fan.
na oppima. Jummal onnistas ka temma töid ja walgustas
tedde omma waimoga, et ta tundmine ja tarkus pääes
pawelt kaswis, ja sep et peale sedda ta ello wisidgi aupal
ja waggad ollid, füs ta olli fure au fees, ja ta ille mad urhufid
tedde keigis asjus. Nende ta sai 1510 mal aastal nende häp kis.
ho [Roma. linna minna, kus risti. rahwa illem piiskop elles,] Itali. male
kedda Praawstiks nimmetakse, feli wonda kirko asja ära selle.
tama. Ta tellites ^{ka} ~~se~~ ^{hasti} ~~se~~ ^{hasti} feda arra, nende kui ta ille mad ollid tak
nud, ja sai keigega trime, mis nemmad tedda ollid hästnud. Agga
mis ta Roma. linnas näha sai! Lenni aiani olli ta Praawsti
wägga amustanud, kes isfi enne sef kiitles onnaft Desuse esemel
fijn ma peal ollwad, ja ütles, et teewa wõt med, ehk mele sald
õnaks teha ja hukka moista, temma käes olleks, ja sep pärrap
^{mele wälse. agga kileshis} ~~lehtis~~ ^{lehtis} ~~ja~~ ^{lehtis} ~~lehtis~~, et risti. rahwas temma õppetust otse kui Desuse
õppetust piddid uskma ja wasto wõtma. Agga Lutterus ei
woinud Praawstile sedda au mitte annam anda, sep ta olli Roma.
linna näinud Praawsti ille ma kirko. õppetajatega pressfi.
misses, jomisfes ja pagganatte wisil on netumas ellus ellend
ja ei Jummalasf ega temma fennap kaggoniste kolised.

Paawst oli se pit
to in nime me kes
was to ranni ja en
nast illandast ille
keige, mis Dummala
lehts ehk Dummala
tenistusjeks kiitok
te nenda et tem.
ma otsego Dum.
mal Dummala tem
pals istus ja nai.
tis isse en nap, et
tem ma Dummala
olli. 2 Tesf, 2, 4.

Nämmad ei pannud sügguge ennam lahkele, mis meie omis.
teggia oli üttele mid: Minna allen wina-pu, teie wina pu ok.
fad; kes minna siost jääb, ja min na temma siost, se deannab
paljo wilja; sep min nota ei woi teie uhtegi teha. Joan. 15, 5
Sai Lutterus Dummala abbiga seält Wittenbergi. Liina
teggasi, siis ta elles jälle omma wipi järrek õppides ja õppe.
tedes, ja nenda kui ta ispi Dummala fanna polest sei walgu.
teud, nenda walguotas temma neidgi, kes temma kole al
olliwad. Ta õppetas, et se suur ebbausk on, kui inimesesed
arwawad, et nemmad omma hea teggude piirast Dummala.
la armo ja pattude andeks andmist fawad, ^{kui nemmad mõllesid} ehk et nemmad,
nenda kui Weriferid ollid õppetanud, waljaspiddist hombe,
dega Dummala ees õiged on. Hosõ labbi, ütles temma, meie
feme õigeks ja õnsaks, sep Dummala fanna ütles: kes us-
seb ja kedda ristitakse, peab õnsaks sama. Nenda raies ta
kui, mis ta õppetas, ^{pihwa kirjaga} pihwa kirjaga, ja ^{katjes omma} katjes omma
põlwe. rakwep Dummala poie jure teggasi jukhatade.
õtskui Joannes, ristia, Dummala tallkhes oli näitnud,
mis ma ilma pattud oli kannud; nenda õppetas ka
Lutterus, et patto andeks antakse agga Dummala waimo
labbi ja Teetsele piirast, kui meie keigep siiddanep uesume.
Kui ta tikk aega sedda wipi jälle oli õppetanud, siis jukrus.
Wks aspi, mis teada selle sure tõ pole jukhatas, mis Dummal tem.
ma libbi takis toi metada, ja mis eep meie omma taewas isfa
keigep siiddamest ^{ja õppesest} seame kiitma ja tänama. Wks munkas,
Teetsele. Teetsele nimmi, khis Paawsti keisõ ja loaga küh meid libbi
rakwale rakka piirast pattude andeks andmist palhuma,
ja kiitles ispi ennesep, et ta ^{ispi} jukba ennam keiged hukhatas.
sep olleks peaps nud, kui pihwa Petrus. Ta ütles: Paawst on

spirem kui keik Apostlid, Ingliõ ja Piirhad, sep & need keik
on Kristusõ al; agga Paawst on Kristusõ fannane, kes sepaist
fadik, mil ta teura leks, risti. koggodusest ennam ei holi; sep
et ta omma asõ mele Paawsti on pannud, kes wimse piirani
risti. koggoduse ille wallit sed, ja selle piirast omma taht misõ
järele patto woi andeks anda, kui pattune ka ei peaks neid
kakkõ fenna, ^{egga} ja meelt ja ello parrandama.
Nenda teotas Teetsele Dummalalet ja Teetsele, ja kes temma ^{kullo fannõ} kullo fannõ
kaatlikko kannõ ei tahtnud uskuda, ja rakka wakkel olli, kas
Paawsti ^{õppes} meele welda olli, rakka piirast patto andeks anda, sellele
ta kluwardas suunt nuhtlust, ütelledes et ta piddi Tullega ärra
hukkatud ehk risti. koggodusest wilja lihkpatud sama ehk iggewes.
te hukka minnema. Teetsele telli ka Wittenbergi. Liina kaudõ, kus
Lutterus õppetaja olli. Hulganõ jooksid innimesesed keigilt kakkõ
kõhko Teetsele jure, ja arwawid ommas rummalusõst, omma pattu.
de suust ja nuhtlustest ^{õppes} ärra peafeda, kui nemmad ^{temmale} ^{õppes} omma
rakka makõsid ja ^{temma keep} rakka piirast Dummala armo ja pattude
andeks andmist õppesid.
Kui need inimesesed, kes Teetsele keep kirjõd ollid õppnud, mis
sees neile nende pattud said andeks antud, Lutteruse jure piikõile
said, siis nemmad tunnistasid temmale kull ommad pattud, mis
sured ja raskeid, julgeste illes; agga nemmad ei hakkõ fennud
neid egga himmustanud polegi omma ello parrandada. Lutterus
ei tahtnud sepiirast neile pattude andeks andmist kulutada,
ja kui & nemmad ütlesid, et Teetsele Paawsti loaga nende hea rakka
ja hinna piirast neile jõ oli andeks annud; siis ta sai selle keep ja
peltuse piirast wägga wiikhatõks õppetades, et ikkõ päinõs Dum.
mal pattustele agga siis andeks annab, kui nemmad ommad pattud

Wimaks' toufis Wittenbergi. Lõunas riid, ja monni õppetaja, kes tõesti tagganes, seggas ka rahwast. Kui Lutterus sedda kuulda sai, siis ei kannud ta sedda mitte ennea jenne Westburgi. Lõunest jättis waid ta wõttis kätte ja liiks julguste Wittenbergi. Lõuna taggasi. ^{senne tules} ~~ka~~ ^{ta} ~~terwe~~ raddale läbbi juttuasi, jenni kui keik jälle rahhul oli. Niisid ta õppetas ühte ^{gubho} si janna ja kirjadedega, ja 1525 aastal keikis keik temma emma ma rahwas temma õppetus. Se pole, mis muisp mu made rahwas juba oliid teinud, muisp pärrast sedda teggid. Ka meie Liislandi ma keikis pea temma pole, ja nenda kakkas se künal, mis ta di siit mid pödlema, keikis paikus flögste neipma. On nis Lutterus oli otsi kii se Ingel, kellesp Doanres ütles. Ma näggin ingli keik taewast lendwad, sel oli iggwen, ne ewangelium, et ta sedda piddi kuulutama neile, kes ma peäl ellesad, ja ta ütles jure kealega: Keitke Jummalat ja andke temmale au. Doan. ilm ut. sam. 14, 6, 7

Seigi oli sel ajal paar ebba. usk, mis Paesstiff tuli, ja kirko-õppetajattel ja munkadel mitte labba ei oluud, en nast abbiello sepe enda. Lutterus oli juba ammasi sedda ebba usfeks laitnuud, ja Jummalat fannap töcks teinud, ja meie helde loje abbiello keige inimeste õnneks on sead. ^{ta} Ja andis niisid, kui ta nelli kün mand hakk aastel wanna oli, isfigi en nast abbiello sepe, ja wõttis ühtre proli, kes tik, sega nunnat oli oluud, Kadri nimmi, abbi. kajakas, kellega ta omma ello otjani rahho ja rōms fees

+ Peale sedda ütles temma, et õppetajad ka omma maiajaidamis. se ja abbi. ello jure nell, kes nendi kole al on, märgihs ja jinnata, misjaks piddid allem, ollema, ja sellegar. rap

on ellanuud. Jummal õnnistas nende abbiello kee lastega, sedda nemmad keige kelega illeskas-watasid! — Kui ju Omma jure murre ja tö pärrast ^{jälle} ~~se~~ Lutterus ^{haleks} keigeks, ja ta ello ots näitlis leggi ollewad. Ta pallus Jummalat keigep seddamest ja andis ennest kindla lotuspega temma isfelikho ^{haleks} kätte. Ja naaste rahwas, kes korke sel ajal jälle otusse peäl oli, nullis ta wodi jures. Esimenne laps oli temma hōrwas. Siis ütles Lutterus: „Ma kallis abbi, bikaas, kui miu armas Jummal sel korral mind tekkas „ennest jure wõtta, siis ma palkun sind, keida temma armo. „likho tahtmist alla. Keik, mis temma teeb, on hea. Loda tem. „ma ja temma janna peale, siis tulles keik, mis sinuule juh. „tub, sinu keaks.“ Ja Lutterusse armas abbiakas oli kindel ommas seddamest ja wastas: „Kui Jummal nenda tah. „hal, siis jändho minno pärrast temma tahtminne, ja „minna ^{tahtjan} ~~ne~~ ^{sis uskude} ~~se~~ ^{et jinnul parram} ~~on~~ ^{seel taewes} ~~olla~~ ^{kui sin ma peäl,} ~~minna ^{ne} ~~se~~ ^{sin} ~~sead~~ ^{annemine} ~~Jummalat~~ ^{kui} ~~armast~~ ^{juure}~~ „Agga sinna ei ella ükspi päinis minnuule ja mo lapsel, waid „sinno ello ja abbi likkib paljo hea inimestele kerks. „Olle sedep siis minno pärrast rahhul. Ma annan sind „Jummale ^{taht misse alle} ~~kätte~~ ja ma loden temma peale, et ta siad „wel ellusse jättleb.“ — Lutterus peasis ommas keigusest ja teggi u rammoga Jummalat aauky ja inimeste heky töid. Pärrast sedda sai ta omma wõrsti keep kasko kirrikud ja kirkelkonnad läbbi katsudka. Sedda tekkes niiggi temma hulle melega rahwast ja keige ennamiste lepsi fures rammuluses ollesad. „Mis lastel ihto polep terwis on, ütles temma, „sest kolisad nende wannemad kōil; egga leste kinge eest, ei kannu nemmad hoalt.“ Ja wõttis siis kätte ja kirjotaj

Tin kudda Lutterus ehk tal kōil paljo muud teggemisp ikka oli, isfi õp. petas.

Wanna rahwa kui leste õppetuseks omma Katakismusep.
 ramatud, mis lihtidelt piddid õppetama, mis Dummala
 Sanna kässib ja kelab ja mis risti-inimene omma
 hinge õnneks peab uskma ja tegema. Sellega on temma
 lastele (paljo head teinud; agga temma kandis muulgi
 wiisi nende illeskasutamisse ja õppetuse eep koolt,
 illemid ja wannemid meenitjades, et nemmad piddid
 koolmeistrid ja õpetajid paljama, kes piddid lap.
 sed õppetama ja Dummala kastuse pole jukkatama.
 Ta ütles: „Sinno leste hinged on otse kui näljised, jen.
 „nosed, paljad, wargid, haiged ja wõrad. Dummal
 „on need sino kätte uskunud, et sa need need sööma,
 „jootma, ja nende eep koolt kandma hea sanna ja
 „teggudega. Wate, kui paljo head sa woid omma lastele
 „teha. Oh sedda hallis maiepiddamis, kus wannemad
 „sedda tewad! Sestro kenne maia on otse kui kirk ehk
 „paradiisi aed.“

Keik wärsid ja illemad, kes senni aiani Lutteruse
 pole olliid hoidnud ja hedda Paeost ja temma poolt olliid,
 ikka tekka käisid, lesid 1530 mal aastal kirja illes
 panna, mis sees selguste ööldi, mis nemmad Paeosti
 uski olliid makra jätud, ja mis nemmad Dummala
 sannaest olliid illeswõtnud, sep nemmad ütlesid, et ris.
 ti usko järrele nende jukkataja ikkisi päinis Dummala
 sanna ehk pükka kirri piddi olema. Paeosti ei
 jän niki mitte uskuda. Selle kirjaga tunnustesid
 nemmad Augburgi linnas Roma. Keisri ja paljo

mu wärsid ees omma usko julgeste illes, nenda kui Lüt.
 terus seddagi Wormfi. linnas olli teinud. Nemmad tehtsid agga
 Depusele elada ja ära serra. Agga et Roma. Keiser sedda ei
 tahtnud heaks kitta, et nemmad agga sedda uskusid, mis Dum.
 mala Sanna õppetab, woid et ta ^{kässi} seddagi töcks arwata,
 mis Paeost õpetes, et ta tahtis, et need wärsid, kes Lüt.
 russe usko pole hoidid, omma allamattega jelle Paeosti
 pole piddid pöörma: siis kehtid need wärsid kakko ja
 teggid teine teisega seddust, mis totades omma allamattega
 selle usko jure jada, mis Lutterus olli illeswõtnud, ja lub.
 bades teine teiselt aidada, kui Keiser ja Paeost wäggi siid
 tehtsid nende uski ära pöörda.

Niud olli Lutterus ~~Wormburgi~~ Dummala abbiga omma
 tööd ära teinud. Sani mesed teidid niud temma labbi, et
 Paeost agga inimenne olli, ja ei annud ennaft mitte ennam
 temneft ja munkadep petta. Nemmad teidid niud, et inimi.
 menne agga siis Dummala mek pärneft on, ja siin aielikkalt
 ja seel igguseste ~~mit~~ insaks saks, kui ta omma ello Depuse
 õppetuse järrele seab ja selle tükke järrele püas tekka ja
 ollada, mis sennama meile on jätud, kes omma teawuse
 isse sanna kulis surnani, pealegi risti surnani. Agga
 Lutterus, kes noreft sedik Dummala tundmisse polest püud.
 nud targamaks suda ja keige wae waga omma palwe
 rahwast töe. Tundmisse pole jukkatanud, ei wärsid ha
 ommas wannusse õpetades, jukkataades ja sanna aw.
 witades: Küt te niud olli rammoto ja pödderik, agga ta
 teggi ikka nenda kui Depus ütles: „Ma pian töid teggema sen.
 „ni kui pääw on, se on: jennidui ma weel ellus ollen.“ Tems
 — Dmud —

mel sai üks film wigga seks; agga fellugi pürrast ei jätanud
 ta töid tegegemata. Ma wanna, nenda ta kirjotus sõbrala, ma
 wanna, ellatand, wispinud ja iikhe filmaga mees pealksin
 .kiil rahkuk feisma; agga mul on iikhe veel paljo kirjjo.
 .temist, räkimist, õp petamist ja tege mist. Agga Kristus
 .on wigga meanno fees. Se woiß keik teha ja teeb ka toep.
 .Ta olgo äidletud iggaweste.

Wim aks tedda kutseti, kui ta juba peale kaushiem mead
 heks aastet wanna oli, Eislebeni. linnna, kus ta oli sin.
 dinud feil iikhe asja ärra jellestama. Ehk ta küll haige
 oli, siis ta läks ammeti tenna ja toimetas sedda ärra, mis
 pärrap ta fenna oliß kutsetud. Nelli horde riddas tem.
 ma feil ka jutlust ja häis häks horde laual. Agga ta hei.
 gus läks raske maks ja ta ello atz oli häis. Ta isfi tundis
 ennese fur ma liggi jõudwad ja ütles: „Sin Eislebeni. linnna
 ma ollen fündinud ja ristitud, sin ma furren ka ärra.“
 Ta räkis veel paljo igga woersep ellust, kus maie haige
 õnsa hingede feltis teine teist jälle nähra same ja pel.
 lus Dummalat: „Isand Dummal, ma küän sind appi
 .so poia nim mel, kedda ma ollen keik omma ello aeg kulutanud,
 .kule mo palwe ja kinnite rakwes omma fenna fees.“ – Kiil piinid
 sid ta sõbrad, kes Temma jures ollid, ta waipa kerge maks teha, agga
 keik nende waew ja murte oli asjata. Ta andis keikile, kes Temma
 wodi lumben feisid, küt, jättis neid Dummalaga ja pallus veel Dum.
 malat: „Isand, sinno kätte annan ma omma waimo. Ma lahkun
 .süt ma peält, agga meil on üks Dummal, kes eitab, ja üks Dofend,
 .kes jummap peästas.“ – Was sõber, kes Temma wodi jures feisid, kiõp
 tedda: „Wanna isfi, kas sa Temmad selle usfo peile fura, mis sa ollid õp.
 petanud? ja te kastis wõd^{selgeste} ja keikide kuuldus: Jah! Sjs te uinus
 uind“

maggama. Agga ta palle läks walgeks, räk liikmed ^{lähid kangeks}
 ta hingas weel üks kord ja keittis hinge. – Ta furren ~~kuwadum~~
 1596 mel aastal. ~~ja ette, sin ta lo. naste wanna oli.~~ Rakko
 olgo tem maga ja tanno temmal heige hea eest, mis ta Dummal abbi.
 ga on teinud. –

Ta keppa sai Wittenbergi. Linnna witud ja kir rikus kauda pen.
 dud. Se õppetaja, kes tedda matas jutlust riddas jellest sedda
 felmi ärra: „Minna ei teha, et teid peab teid matte ollema, wen.
 nad, nende järg, kes maggama läinud, et teia ei lähka ka
 nenda kuraaks kui need teist, kenneel ep olla lotust. Sest kui
 maie usfome, et Dofus on furnud ning illestonsnud, nende
 tehaß Dummal ka neid, kes Dofuse läbbi on läinud maggama,
 tem maga ette teia.“

Pangem niind weel tekkile
Mis kutterus inni meste heeks on teinud.

1. Temma on inni meste fiddant selle usfo tundomisse polest wal.
 gustand, mis Dofus Kristus oli kuulutanud. Dofus on ello, te ja tõi.
 de kes Temma fiste usfo, se peab ellama, ehk ta keil furreb. Agga
 Roma willemad piiskopid, kedda Paawstiks kutsetakse, ollid aegawil
 ommed walle. mätlemisfed Dofuse õppetuse asemele peennud ja inni.
 messed õige tee peält ärra pöörnid. Mis nemmed õppetajid ja lapsed
 õppetada, oli ehk tekkile ja Dummal fenna wasto, ehk nende fegane,
 et keddegi ärra ei fænd, mis walle ehk teidde oli. Nemmad tehtsid, et
 keik risti. inni mested riddid usfoma tõi agga ^{Paawsti} ~~tema~~ mõttest ja suust
 feiswad ja ollid omma õppetajst agga walle peale raianud, ning
 munkad, isfi rummalad, rietfid rahwast ja jättid neid omma ja
 Paawsti hukro kasto pürrast rummaluste fiste. Agga kutterus
 tõi Piibli ramatat jälle peäwa ette, mis ikkijäinid õiget usfo
 ja Dummal tehtmist õppetab. kutterus raiaß keik ommed õppe.

nende wasto panna ~~hakk~~, selle ots oli häes. Kes asuks middagi
õppetada, mis mitte nende meele parrap egga nende kasuks ei
olnud, ehk ta õppetus küll Jummalale janna järrel oli, se sai otse
kui keigeparem kurja teggia rühkeltud; egga kes neid melitas,
neile kü parrap rähis, nende tehtorisp teggi, nendega ühtes
nouus olles neid aitis ja neile ni paljo rahha andis, kui
nemmad küsijid, se jõi naitlematta, ehk ta küle paljo kur.
ja oli teinud. Kes seida ei usanud, mis nemmad õppetajid,
Tõde lühkati risti kagodussep wälja ja moisteli kuhha.
- Sept reshap ikkaps on innus lehter us inimmesed ära peispud.

Mid aial ja kuida wisi on õige Jummalale
tundmine ja meie male tosunud?

Ni paljo on wannust aegust teida, et meie Eüslandi -
ma rahwas kui ragganaid ellenud. Nemmad Jummalale
põwa ja ku ja wõõraid Jummalaid, ja ei tunnud tõsist
Jummalat egga omma igga-woese õnnistuse teid. Agga
1759 ^{juhtus, et} ~~mal~~ aastal ^{kaupmehed} ~~fatis~~ ^{rahwa} Jummalad ^{monned} ~~lakka~~ ma faggus
^{küslendi, tellid} ~~ku~~ mate kauplema, ja monne aasta parrap telli nendega
ka üks õige ja wägga inunkas, Meinast nimmi. Se oli
sin maal esimenne piiskop, kes Jummalale juhkatanis
libbi keige waeuaga pühha risti-õppetust on kadetanud;
agga neid ollid egga piispi, kes ku melega omma wenna
usko makna jälpid ja Jummalale janna ja õiget usko wasto
wõifid. Meinast püdis tesfesi melega rahwas Jummalale
põle poorda, agga Pestold ja leggi keik muud temma
jagmised õppetajad ja piiskopid tehtid wäggi wõidse
wisi rahwas omma nouud mada fündida, et nemmad püdis

pühha risti usko keitma. - Pühhap kirjap ei olud fingsi
maal ühtegi näha, ja pühhap risti-õp petussep ei sead suust
ennam kuulda, kui egga seida, mis kirjotus laddina kele looti.
Nende jäid selle pälwe rahwas, kes egga nimme polep risti-
inimmesed ollid, omma rummaluse fiste, ja kaswatafid
ommad raggana obba. usfid ja wifid, ja feggafid neid wäl-
jaspiddise risti-inimeste kombedega.

Agga se walgus, mis Saksa maal luteruse libbi oli tosunud,
leskis ernolinu Jummalale se meidmale paiste. Andreas
Kriöpkon oli esimenne õp petaja, kes Saksa maalt telli
ja Ria linnas 1722 ^{ke} aastal kaahas luteruse usko õppe-
tama. Ta oli tesfesi wifiga onnes, ja Jummalale õnnistas temme
tööd, et paljo luteruse pole keitsid. Ta on ka paljo waino.
lühkuid lavalu teinud, misga ta õige usko pole juhkatanus. Neid
leulud: Oh Kristus lunnastaja; Mis keida wõib meil' fündi.
de, ja muud on temma teinud. - Agga mada woeli luterus.
se usko se ka maal wasto. Agga et mit me faggused fõn, keit.
ko ja nälja nukhtused ikka sin maal häifid, fies telli Jum-
mala sin nast agga piispi ka fõ. Peile seida moifid egga
piispi õppetajid meil ma keelt selgeste, ja ma rahwas
ei moipnud fagguke ramato kirjja laggada.

Wainaks andis Kaest St. Rootsi-ma kuningas, kes ille
meil Eüslandi-ma wallitjes, 1781 ^{ke} aastal keisko meil ma
rahwa leppi kolida ja Piibli-ramatut letti. ja ma. Kele
^{ann} ~~rele~~ fõlletada. Testo wus. Testament sai 1786. ja Tallina
uus Testament 1715 ^{mal} aastal walmis. Agga Taru Piibli-
ramat sai 1739. ^{mal} aastal kaite, kui üks kindral, Boton
nimmi, ni paljo rahha kinkis, et se kallis ramat wõis trikki-
tud seida. Nende on isfand telnud keitma seida rahwas, mis
sin maal on, ja omma tõsist armo nende fiddemisse istutama,

ja neid nende walmistama, et nemmäd temme riigi lasteks woi-
wad sêda.

Jah, Jummal tahab, et kõik inimesed peawad õnneks
jama ja tõe tundmisega tulema, sellepärast on temme meie
aiel esmalt Inglis-maal ja pärast ka muude sees nen-
de kuu siingi meie maal lasteuid need Piibli. Raagadused
tõusta, mis eneste peale wõtsad, niika kirja ehk nende
keli panna ja taikida, kes Jummal jannap alles ichtigi
ei tea, ehk seldajama ni alon kinnaga, kui ial sünnib,
rakon kätte sata. Meie wõime niuid selle peale lota, et Jum-
mala Waim kõik ma ilma inimesed wõttab aaga möda
walgustada, nende et si tõeks jääb, mis Jesuse Kristus on
enne kalcutand: Peab üks keri ja üks karjane ollene.
Jo. lo. 10, 16. Tännagem Jummalat keigep siidamest
selle sure armo pärast, ja õppigem temme niika jama,
ja parrandagem selle järele omma meelt ja ello. Psal-
med kirjad woiwad sind targaks teha õnnistuseks wõs-
libbi, mis Kristuse Jesuse sees on. Kõik niika keri on
Jummalap siise antud, ja sadal ka sjo, õppetusseks, nõmist-
seks, parrandusiseks, junnatusiseks, mis õiguse on,
et üks Jummal inimeane wõiks täieste hõlballine,
ja keige hea tõle täieste walmistud olla. 2. Tim. 3, 16-17,

Siinra niigabundra Lepuylaan au din Enap - Eouitat
dinra Käipolijuu Kuinapilät niigafuult wawdru.

Dorpat, au 1. Noob: 1818.

Ludwig Wilfala Kõnny
Enap.